[12]. Abdurasulovich K.J., Anvarovich A.A., Mamatkulovich Y.U., Yangiboevich K., Sobirovna M.M. (2020). The advantages of the methodology of preparing students for innovative activity on the basis of visual teaching of special disciplines. "Journal of Critical Reviews", *7*(14), p. 1244–1251.

[13]. Anvarovich A.A., Yangiboyevich X.J., Djurayevna T.G., Gulomovna M.M. The role and significance of using the visual-cognitive approach in higher education.

Gulyamova Mavluda Xamitovna (O'zDJTU "Ingliz tilini o'qitish metodikasi" kafedrasi dotsenti, p.f.f.d., PhD)

CHET TILI DARSLARIDA MASHQLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING METODIK YO'LLARI

Annotatsiya. *Mazkur maqolada chet tili darslarida mashqlar tizimini takomillashtirishda oid turli olimlar tomonidan ilgari surilgan nazariy yondashuvlar yoritiladi. Mashqlarning nutq faoliyatini rivojlantirishdagi o'rni hamda ularni samarali tashkil etish bosqichlari aniqlashtiriladi. Natijada mashqlar tizimini optimallashtirish talabalarning kommunikativ kompetensiyasini takomillashtirishiga xizmat qilishi ilmiy asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *kommunikativ, mashqlar, topshiriqlar, mustahkamlash, retseptiv, reproduktiv, tahlil, bilish, baholash, bilim, ko'nikma, malaka.*

Гулямова Мавлуда Хамитовна (УзГУМЯ, доцент кафедры методики преподавания английского языка, доктор философии (PhD) по педагогическим наукам)

МЕТОДИЧЕСКИЕ СПОСОБЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАЖНЕНИЙ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация. *В настоящей статье рассматриваются теоретические подходы к совершенствованию системы упражнений на занятиях по иностранному языку, разработанные различными учёными. Конкретизируется роль упражнений в развитии речевой деятельности, а также выявляются этапы их эффективной организации. В результате научно обосновывается, что оптимизация системы упражнений способствует повышению уровня коммуникативной компетенции обучающихся.*

Ключевые слова: *коммуникативный, упражнения, задания, закрепление, рецептивный, репродуктивный, анализ, познание, оценивание, знания, умение, навык.*

Gulyamova Mavluda Khamitovna (UzSWLU, Associate Professor of the Department of English Language Teaching Methodology, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences)

METHODOLOGICAL WAYS OF IMPROVING THE SYSTEM OF EXERCISES IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS

Annotation. *This article examines theoretical approaches to improving the system of exercises in foreign language classes developed by various scholars. It specifies the role of exercises in the development of speech activity and identifies the stages of their effective organization. As a result, it is scientifically substantiated that the optimization of the system of exercises contributes to the enhancement of learners' communicative competence.*

Key words: *communicative, exercises, tasks, reinforcement, receptive, reproductive, analysis, cognition, evaluation, knowledge, skill, ability.*

Kirish. Bugungi kunda chet tillarni o'rganish ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanib, globallashuv sharoitida turli mamlakatlar va madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qilish, yangi madaniy qadriyatlar va an'analarni anglash imkoniyatini yaratadi. Shu bois chet tillarni o'rgatish metodikasini takomillashtirish va ushbu jarayonda mashqlarning rolini kuchaytirish dolzarb masala hisoblanadi. Mashqlar tizimi o'rganuvchilarning til bilimlarini mustahkamlash bilan bir qatorda, ularning kommunikativ kompetensiyasi, moslashuvchanligi va ochiqligini rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili Tadqiqotchi olimlar V.A.Brileva, S.F.Shatilov, Y.I.Passov, V.A. Buxbinder, I.L.Bim, B.A.Lapidus, V.I.Andriyanova, J.Jalolov, M.Djusupov va E.Lagaylar o'z tadqiqotlarida chet tilini o'qitish metodikasi va mashqlarining turlari haqida o'zaro farqli nuqtayi nazarlarni taqdim etishgan. Ular o'z ishlarida til o'rganish metodikasining rivojlanishida mashqlarning roli va ahamiyatini ta'kidlashgan. I.L.Bimning ta'rifiga ko'ra "mashq darsda o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi, muayyan o'quv materiali vositasida amalga oshiriladigan va ma'lum tuzilishga ega bo'lgan o'zaro ta'sir shaklidir"[1] [1;25-b]. A.A.Leontevning fikriga ko'ra, "mashq ta'lim oluvchilarga mexanik jarayon sifatida emas, aksin-

[1] Бим И.Л. Подход к проблеме упражнений с позиции иерархии целей и задач. ИЯШ, № 5, 1985, с. 21.

cha, muammoli vaziyat sifatida taqdim etilishi lozim[1] [2;85-86 b]. E.I.Passovning fikricha esa, mashqlar til o'rganuvchilarni real hayotdagi muloqot sharoitlariga tayyorlashi kerak. Bu degani, mashqlar amaliy, hayotiy vaziyatlarni aks ettirishi va til o'rganuvchilarni tilni tabiiy muloqot jarayonida qo'llashga undashi lozim. Mashqlar turli til ko'nikmalarini – tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozishni birlashtirishi orqali bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirishi kerak. Bu usul til o'rganuvchilarga tilni to'liq va integrativ tarzda o'zlashtirishga yordam beradi. Demak, olim va tadqiqotchilar tomonidan bildirlgan fikr va mulohazalarga tayangan holda, mashq tushunchasiga quyidagicha ta'rif berishni joiz deb topdik: mashq–bu ingliz tilini o'rganish jarayonida talabaning nazariy bilimlarini amaliy faoliyatga aylantirishga xizmat qiluvchi, tizimli, maqsadga yo'naltirilgan va bosqichma-bosqich tashkil etilgan didaktik faoliyatdir. U til birliklarini ongli ravishda o'zlashtirishdan ularni erkin va avtomatik qo'llash darajasigacha olib chiqadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ma'lumki, ingliz tilini o'qitishda mashqlar turli mezonlarga ko'ra tasniflanadi va bu tasnif o'quv jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Avvalo, mashqlar mazmuniga ko'ra grammatik, leksik va fonetik turlarga bo'linadi, ya'ni, ular tilning alohida jihatlarini o'zlashtirishga qaratiladi. Shuningdek, bajarilish usuliga ko'ra mashqlar reproduktiv (tayyor namunani takrorlash), yarim-produktiv (qisman mustaqil qo'llash) va produktiv (mustaqil nutq yaratish) bosqichlarini o'z ichiga oladi. Kommunikativ yondashuvga asoslanib, mashqlar kommunikativ va nokommunikativ turlarga ham ajratiladi: birinchisi real muloqotga yaqin vaziyatlarni yaratadi, ikkinchisi esa ko'proq shakl va qoidalarga e'tibor qaratadi. Bundan tashqari, mashqlar individual, juftlik va guruh shaklida tashkil etilishi mumkin. Olimlar tomonidan mashqlar bir qancha guruhlarga bo'lib o'rganilgan. Jumladan, V.A.Buxbinder o'z tadqiqotlarida informatsion, operatsion va motivatsion mashqlar turlarini ajratgan. Ularni bilim, ko'nikma va malaka berish mashqlari deb atash ham mumkin. M.Djusupov mashqlarni tahlil etib, ularni uch asosiy tipga bo'lishni tavsiya qiladi:

1. Til sistemalarida bilimlarni shakllantirishga doir mashqlar.
2. Til dinamikasida bilimlarni shakllantirishga doir mashqlar.
3. Nutq faoliyatida ko'nikma va malakalarni shakllantiruvchi mashqlar.

"Birinchi tur mashqlari tilning grammatik va leksik tuzilmalarini o'rganishga qaratilgan bo'lsa, ikkinchi turda til o'rganuvchilarga tilning o'zgaruvchan xususiyatlarini, jumladan nutq oqimida til elementlarining qo'llanilishini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Nutq faoliyatini takomillashtiruvchi ko'nikma va malakalarni shakllantirish mashqlari esa til o'rganuvchilarni real muloqot sharoitlarida tilni samarali qo'llashga tayyorlaydi"[2][3;88-b.].

J.Jalolov mashqlarni statik va dinamik turlarga ajratadi. Statik mashqlar chet til darsligida muayyan raqam yoki harf bilan belgilangan yoki maxsus ajratib ko'rsatilgan, ikki qismdan iborat, dars tarkibini tashkil etadigan o'quv-metodik kategoriya tushuniladi. Dinamik mashqlar esa chet tilda o'quvchi bajaradigan, harf yozish yoki tovushni talaffuz etishdan tortib, to matnni idrok etib tushunish yoki o'z fikrini bemalol bayon etishgacha bo'lgan o'quv amalidir. Demak, mashqlarning statikadagi ko'rinishi darslik muallifining ijod mahsulidir, dinamik mashqlar esa nutq ko'nikma va malakalari hosil qilish yo'lidagi amaliy xatti harakatlar va urunishlardir. J.Jalolov, T.Sattorov va A.Soynazarovlar chet tillarni o'rganishda qo'llaniladigan mashqlar sistemasini shakllantiruvchi, rivojlantiruvchi va takomillashtiruvchi mashqlar turlariga bo'lganlar. Ularning fikricha, shakllantiruvchi mashq til materialini o'zlashtirishda, rivojlantiruvchi mashq nutqda til materialining qo'llanilishida va takomillashtiruvchi mashq esa chet tilida fikr bayon etish va o'zga shaxs fikrini idrok etib tushunish maqsadida bajariladi[3] [4;15-b.] A.N.Shukin mashqlar tizimini quyidagicha uchta turga ajratgan: taklif etilishiga ko'ra (nazorat, kompleks, reseptiv); tavsifiy xarakteriga ko'ra (dialogik va monologik); bajarilish usuliga ko'ra (og'zaki/yozma, sinfda/uyda, yakka/jamoa bo'lib) mashqlar[4] [5;47-b.].

S. Saidaliyev mashqlarni ikkita turga ajtatadi: tilga oid mashqlar va tayyorlov mashqlari. Uning fikricha, tilga oid mashqlarni nutqiy amaliyot bilan bog'lash, pirovard natijada tildan muomala vositasi sifatida foydalanish, malakasini rivojlantirish uchun xizmat qiladi. Tayyorlov mashqlari faqat til materialini (fonetik, Grammatik, leksik) o'zlashtirishni ta'minlovchi mashqlarnigina o'z ichiga olmay, balki fikrlarni shakl-

---

[1] Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. М., Рус.яз.,1989, 276 с.

[2] Джусупов М., Кудакаева А.З., Мажитаева Ш. Фразеология русского языка: лингвистические и методические проблемы. Т., "Фан", 2008, с. 124.

[3] Jalolov J. Chet til o'qitish metodikasi. "O'qituvchi", Toshkent, 2012, 427-bet.

[4] Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам: теория и практика. Учеб. пос. для преподавателей и студентов, М., 2004, 416 с.

lantirish va ifodalash usullarini o‘rgatuvchi, nutq mexanizmlarni shakllantiruvchi mashqlarni ham o‘z ichiga oladi[1] [6;76-b.]. E.A.Lagayning tadqiqot ishida esa mashqlar 3 turga ajratiladi: retseptiv mashqlar (tayyorlov, analitik va imitative), reproduktiv mashqlar (sintetik, yatimkonstruktiv), produktiv mashqlar (konstruktiv va transformatsiyon) turlariga bo‘lib o‘rganilgan[2] [7;19-b]. E.I.Passov barcha mashqlarni ikkita kategoriyaga ajratadi: ko‘nikmani rivojlantiruvchi va malakani takomillashtirivchi[3][8; 39-b].

Rossiyalik olim B.A.Lapidus mashqlarni nutqiy bo‘lmagan va nutq mashqlari sifatida ajratadi. Uning yondashuvida asosiy e’tibor real nutq sifatlariga qaratilgan. Bu usul orqali talabalarning amaliy nutqiy kompetensiyasi shakllantiriladi. Lapidusning fikrlari G.Kitaygorodskayaning yaqin, qisman va minimal manipulyatsiya mashqlari tasnifi bilan uyg‘unlik kasb etadi, chunki har ikki olim mashqlarni talabalarning faoliyatini nazorat qilish darajasi bilan bog‘laydi[4] [9;42-b]. M.S.Ilyin o‘z tadqiqotida mashqlarni ikki turga, til va nutq, kommunikativ bo‘lmagan va kommunikativ mashqlar sifatida guruhlaydi. Unga ko‘ra, talabalar avval tilga oid mashqlarni bajarib, keyin ko‘nikma hosil bo‘lganda nutqda amaliyotda qo‘llashadi. A.A. Mirolyubov mashqlarni tayyorlovchi va nutqiy mashqlarga, E.P.Shubin esa analitik va sintetik, I.D.Salistra birlamchi va nutqiy, V.L.Salkin tayyorlovchi va kommunikativ, A.D.Klimentinko tayyorlovchi va shaxsiy-nutqiy mashqlar tipologiyasiga ajratgan[5] [10;687–689-b]. Ushbu yondashuv P.B.Gurvichning xotira va mantiqiy operatsiyalar asosidagi tasnifi bilan muayyan bog‘liqlikka ega. Gurvich mashqlarni bajarishda xotira ishtirokini asosiy mezon sifatida ko‘radi[6] [11;65-b.].

Mashqlar tizimini tasniflash bir qancha yondashuvlarni o‘z ichiga oladi:

–psixologik yondashuv (Pshycological approach). Bunday mashqlar turiga retseptiv, reproduktiv va produktiv mashqlar kiradi (G.Palmer nazariyasi);

–lingvopsixologik yondashuv (Lingopshycological approach) Bunday mashqlar turiga til va nutq mashqlari kiradi. (I.A.Gruzinskaya, I.V.Raxmanov nazariyalari);

–didaktiv yondashuv (Didactic approach). Bunday mashqlar informative, tayyorlovchi va nutqiy mashqlardir. (I.F.Komkov nazariyasi);

–E.I.Passov esa barcha mashqlarni shartli va nutqiy mashqlarga ajratadi[7] [12;687–689-b.].

K.Sh.Muratkasimova tadqiqot ishida mashqlar tizimidagi yondashuvni 3 guruhga bo‘ladi; psixologik,psixolingxistik va didaktik-metodik yondashuv.

Psixologik yondashuvga esa retseptiv, reproduktiv va produktiv mashqlarni misol qiladi, psixolingvistik yondashuvga nokasbiy kompetensiyaviy, shartli kasbiy kompetensiyaviy va asliy kasbiy kompetensiyaviy guruhlarga ajratadi; didaktik-metodik yondashuv esa tayyorlovchi, o‘quv kasbiy kompetensiyaviy va tabiiy kasbiy kompetensiyaviy mashqlarni o‘z ichiga oladi deb ta’kidlaydi. Demak, uning fikriga ko‘ra, Retseptiv, Nokasbiy kompetensiyaviy va tayyorlovchi mashqlar talabalar tomonidan berilgan materialni qayta ishlamasdan, tushunish, xotiralash va hodisa va atamalarni bilishni talab qiladigan daraja. Mazkur darajada tuzilgan mashqlar talabalarda ko‘nikma yoki malakani shakllantirmaydi, u faqatgina ma’lumotni bilisshni ta’minlaydi holos.

Reproduktiv, shartli kasbiy kompetensiyaviy va o‘quv kasbiy kompetensiyaviy mashqlar talabalarda qayta ishlash, solishtirish, qiyoslash, farqlash va taqqoslash orqali xulosa yasash va umumlashtirishni talab etadi. Bu mashq turi talabalarda ko‘nikma va malakani takomillashtirishga yordam beradi.

Produktiv, asliy kasbiy kompetensiyaviy, tabiiy kasbiy kompetensiyaviy mashqlar o‘zlashtirilgan bilim, ko‘nikma va malakalarni tabiiy vaziyatdagi muammolarni hal etishda tahlil qilish, xukm qilish, baholash va yaratishga oid bo‘lgan mashq turiga kiradi. Talabalarda kasbiy kompetensiyani rivojlantirib, amaliyotda qo‘llashga yordam beradi[8] [13;152–153-b.]. Ushbu turdagi mashqlar muammoli vaziyatlarni

---

[1] Саидалиев С. Чет тил ўқитиш методикасидан очерклар. Наманган, 2004, 238-бет.

[2] Лагай Е.А. Лингвометодические основы обучения учащихся билингвов 5–6 классов средствам выражения определительных отношений в русском языке. Дисс. ...канд. пед. наук, Т., 2005, 196 с.

[3] Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. М., Рус. яз., 1989, 276 с.

[4] Kitaygorodskaya G. Methodical foundations of intensive teaching of foreign languages. Moscow University Publishing, 1986, p. 42.

[5] Ахмедова М.Х. Типология упражнений для развития речи на неродном языке. “Молодой учёный”, Международный научный журнал, Казань. 2016, № 1 (105), с. 776, с. 687–689.

[6] Gurvich P B. Corrective and preparatory aspect of foreign language teaching methods: studies. Vladimir, 1982, p. 65.

[7] Ахмедова М.Х. Типология упражнений для развития речи на неродном языке. Международный научный журнал, Казань, 2016, № 1 (105), с. 776, с. 687–689.

[8] Muradkasimova K.Sh. Ingliz tilini o‘qitishda talabalarning ko‘nikma va malakalarini baholash xususiyatlari. Ped. fanl.bo‘yicha fal.doktori, T., 2019, 154-bet.

tahlil qilish, asosli xulosa chiqarish, baholash hamda yangi yechimlarni ishlab chiqish jarayonlarini faollashtiradi. Natijada talabalarning kasbiy kompetensiyasi izchil va tizimli ravishda rivojlanib boradi, shuningdek, ularning nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan integratsiyalash qobiliyati shakllanadi va mustahkamlanadi.

Tahlil va natijalar. Ma'lumki, har qanday mashq nutq faoliyatini rivojlantirishga xizmat qilishi lozim. Shu nuqtai nazardan, mashqlar tizimi til materialini mexanik o'zlashtirish bilan cheklanib qolmasdan, balki uni muloqot jarayonida ongli va faol qo'llashni ta'minlashi zarur. Bunda mashqlar retseptiv va reproduktiv bosqichlardan boshlab, bosqichma-bosqich kommunikativ faoliyatga yo'naltirilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, mashqlar talabalarning tahliliy fikrlashini rivojlantirish, bilimlarni mustahkamlash hamda ularni real nutqiy vaziyatlarda qo'llash ko'nikma va malakalarini shakllantirishga xizmat qilishi lozim. Shunday ekan biz o'z ilmiy izlanishimiz natijasida nutq faoliyatini rivojlantirshga hizmat qiladigan mashqlarni taklif etamiz: Bloom taxonomiyasi asosida nutq faoliyat turlarini rivojlantirish mashqlari oddiydan murakkabga, osondan qiyinga qarab bosqichma-bosqich tashkil etiladi. Bu yondashuv talabaning tanqidiy va ijodiy fikrlash darajasini asta-sekin rivojlantirib, tilni chuqur o'zlashtirishga yordam beradi.

Birinchi bosqich bilish (remembering) – talabalar so'zlar va qoidalarni eslab qolishga yo'naltirilgan mashqlarni bajaradilar.

Ikkinchi bosqich **tushunish (understanding)**–talabalar matnni tinglab yoki o'qib, mazmunini anglaydi va qayta hikoya qiladi.

Demak, mazkur bilish va tushunish bosqichidagi mashqlarni retseptiv mashqlar deb atash mumkin va ularga quyidagi topshiriqlarni mos deb hisoblaymiz: Recognising, Listing, Describing, Identifying, Retrieving, Naming, Locating, Finding (Remembering); Interpreting, Exemplifying, Summarising, Inferring, Paraphrasing, Classifying, Comparing, Explaining (Understanding);

***Uchinchi bosqich* – qo'llash (applying)** – o'rganilgan grammatik va leksik birliklar yangi vaziyatlarda ishlatiladi, ya'ni, gap tuzish, savollarga javob berish, turli hildagi mashqlarni bajaradilar.

To'rtinchi bosqich – tahlil (analyzing) bo'lib, bunda talabalar matnni qismlarga ajratadi, o'hshash vafarqlarni aniqlaydi, kelib chiqish sabablari hamda uning oqibatni tushuntiradi.

Mazkur mashqlar reproduktiv mashqlar qatoriga kiritishimiz mumkin va quyidagi topshiriqlarni taklif etamiz: Implementing, Carrying out, Using, Executing, Sequence, Show, Solve, Collect, Demonstrate, Dramatise, Construct, Use (Applying); Comparing, Organising, Deconstructing, Attributing, Outlining, Finding, Structuring, Integrating (Analyzing).

Beshinchi bosqich–**baholash (evaluating)** talabalar mavzu yuzasidan fikr bildiradi, muhokama qiladi, misollar asosida dalillar keltiradilar.

Oltinchi bosqich–**yaratish (creating)** bo'lib, bunda til o'rganuvchi talaba mustaqil tarzda og'zaki yo-ki yozma nutq yaratadi: insho yozadi, dialog tuzadi yoki erkin suhbat olib boradi.

Ushbu baholash va yaratish mashqlar produktiv mashqlar turiga kirishini ta'kidlash lozim, hamda ularga quyidagi topshiriqlarni misol qilishimiz mumkin; Checking, Hypothesising, Critiquing, Experimenting, Judging, Testing, Detecting, Monitoring (Evaluating); Designing, Constructing, Planning, Producing, Inventing, Devising, Making (Creation); Demak, Bloom taksonomiyasi asosida mashqlarni yaratish ta'lim jarayonini bosqichma-bosqich kognitiv rivojlanishga yo'naltiradi va talabalarda bilimlarni faqat yodlash emas, balki chuqur tushunish, qo'llash va baholash darajasida egallash imkonini beradi.

Xulosa va takliflar. Ingliz tilini o'rganishda mashqlar nutq faoliyatini rivojlantirishning eng muhim vositasi hisoblanadi. To'g'ri tanlangan va tizimli tashkil etilgan mashqlar orqali talabalar til birliklarini nafaqat o'zlashtiradi, balki ularni amaliy nutqda erkin qo'llash darajasiga yetadi. Mashqlar bosqichma-bosqich, oddiydan murakkabga qarab tashkil etilganda tinglash, gapirish, o'qish va yozish ko'nikmalari izchil rivojlanadi. Ayniqsa, zamonaviy yondashuvlar, jumladan Bloom's Taxonomy asosida tuzilgan mashqlar talabalarning mustaqil fikrlashini, muloqotga kirishish qobiliyatini hamda ijodiy yondashuvini rivojlantiradi. Natijada mashqlar orqali nutq faoliyati samarali rivojlantirib, talabalarning tilni real hayotda qo'llash kompetensiyasi ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

(1). Бим И.Л. Подход к проблеме упражнений с позиции иерархии целей и задач. ИЯШ, № 5, 1985, с. 21.

(2). Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. М., Рус.яз., 1989, 276 с.

(3). Джусупов М., Кудакаева А.З., Мажитаева Ш. Фразеология русского языка: лингвистические и методические проблемы. Т., "Фан", 2008, с. 124.

(4). Jalolov J. Chet til o‘qitish metodikasi. “O‘qituvchi”, Toshkent. 2012, 427-bet.
(5). Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам: теория и практика. Учеб.пос. для преподавателей и студентов, М., 2004, 416 с.
(6). Саидалиев С. Чет тил ўқитиш методикасидан очерклар. Наманган, 2004, 238-бет.
(7). Лагай Е.А. Лингвометодические основы обучения учащихся билингвов 5–6 классов средствам выражения определительных отношений в русском языке. Дисс. ...канд.пед. наук., Т., 2005, 196 с.
(8). Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. М., Рус.яз., 1989, 276 с.
(9). Kitaygorodskaya G. Methodical foundations of intensive teaching of foreign languages. Moscow University Publishing, 1986, p. 42.
(10). Ахмедова М.Х. Типология упражнений для развития речи на неродном языке. “Молодой учёный”, Международный научный журнал, Казань, 2016, № 1 (105), с. 776, с. 687–689.
(11). Gurvich P.B. Corrective and preparatory aspect of foreign language teaching methods: studies. Vladimir, 1982, p. 65.
(12). Ахмедова М.Х. Типология упражнений для развития речи на неродном языке. Международный научный журнал, Казань, 2016, № 1 (105), с. 776, с. 687–689.
(13). Muradkasimova K.Sh. Ingliz tilini o‘qitishda talabalarning ko‘nikma va malakalarini baholash xususiyatlari. Ped.fanl. bo‘yicha fal. doktori., T., 2019, 154-bet.

Xusanova Mashxura Xamidjonovna (Andijon davlat Chet tillari instituti)

XALQARO MUNOSABATLAR KONTEKSTIDA TALABALARNING FUQAROLIK INTEGRATSIYASI KO‘NIKMALARINING XUSUSIYATLARI

Annotatsiya. *Ushbu maqolada xalqaro munosabatlar kontekstida talabalarning fuqarolik integratsiyasi ko‘nikmalarining ahamiyati, tarkibi va rivojlanish yo‘llari tahlil qilinadi. Maqolada fuqarolik integratsiyasining besh asosiy komponenti – madaniyatlararo kompetensiya, tillarni bilish va kommunikativ ko‘nikmalar, ijtimoiy-siyosiy faollik, tanqidiy fikrlash hamda global fuqarolik ongi batafsil ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, O‘zbekiston kontekstida mavjud muammolar va imkoniyatlar tahlil qilingan, talabalarning fuqarolik integratsiyasi ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun davlat, universitet va talabalar darajasidagi amaliy tavsiyalar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *fuqarolik integratsiyasi, xalqaro munosabatlar, madaniyatlararo kompetensiya, talabalar, global fuqarolik, kommunikativ ko‘nikmalar, ijtimoiy faollik, xalqaro ta’lim, talabalar almashinuvi, tanqidiy fikrlash.*

ЗНАЧЕНИЕ, СОСТАВ И ПУТИ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ ГРАЖДАНСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ УЧАЩИХСЯ В КОНТЕКСТЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Аннотация. *В данной статье анализируются значение, состав и пути развития навыков гражданской интеграции учащихся в контексте международных отношений. Подробно рассматриваются пять основных компонентов гражданской интеграции: межкультурная компетентность, языковые и коммуникативные навыки, социально-политическая активность, критическое мышление и глобальное гражданство. Также анализируются существующие проблемы и возможности в контексте Узбекистана и предлагаются практические рекомендации на государственном, университетском и студенческом уровнях по развитию навыков гражданской интеграции учащихся.*

Ключевые слова: *гражданская интеграция, международные отношения, межкультурная компетентность, студенты, глобальное гражданство, коммуникативные навыки, социальная активность, международное образование, студенческий обмен, критическое мышление.*

CHARACTERISTICS OF STUDENTS’ CIVIC INTEGRATION SKILLS IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL RELATIONS

Annotation. *This article analyzes the importance, composition and development paths of students’ civic integration skills in the context of international relations. The article examines in detail the five main components of civic integration - intercultural competence, language and communication skills, socio-political engagement, critical thinking and global citizenship. It also analyzes the existing problems and opportunities in the context of Uzbekistan, and provides practical recommendations at the state, university and student levels for the development of students’ civic integration skills.*

Key words: *civic integration, international relations, intercultural competence, students, global citizenship, communication skills, social activism, international education, student exchange, critical thinking.*